

Kendileri Farkında Olmasa da Araplar Bugün Dünyadaki En Talihsiz Halk

Arap talihsizliğini tarif etmemize hacet var mı? Arap toplumlarının bugün kendilerini içinde buldukları açmazın ciddiyetini ortaya koymak için birkaç istatistik yeterli olacaktır: Kronikleşmiş okuma-yazma bilmezlik oranları, zengin ve yoksul arasında haddinden fazla eşitsizlik, şehirlerdeki aşırı nüfus ve arazilerin çölleşmesi. Bunun, bir zamanlar Üçüncü Dünya olarak adlandırılan büyük bir kesimin ortak hali olduğunu ve her halükârda, örneğin Kalküta'nın sokaklarında daha büyük bir yoksulluk ya da Rio de Janeiro'da daha büyük bir eşitsizlik bulunduğunu söyleyebilirsiniz. Muhakkak haklı çıkarsınız. Yine de Arap talihsizliğinin basitçe süregiden az gelişmişlikten daha ağır basan bir tarafı var ve bu talihsizlik toplumsal sınıflara, hatta eğitimsizliğe bağlı değildir.

Arap talihsizliğinin ayırt edici yönü, kimsenin böylesi bir buhrandan etkileneceğini düşünmediği kişileri de etkisi altına alması ve kendisini istatistiklerden ziyade, algılar ve Arapların hiçbir geleceği, durumlarını düzeltecek hiçbir yolu olmadığına dair çok yaygın ve derine işlemiş histen baş-

lamak üzere, hissiyat düzeyinde dışa vurmasıdır. Dünyalarını kemiren, her kalıba giren ve görünüşte tedavisi gayrikabil illet karşısında tek çare, mümkün olsa kişisel kaçıştır. Fakat Arap talihsizliği aynı zamanda içinden çıkılamayacak şekilde Batılı Öteki'nin bakışı ile bağlıdır – her şeyi, kaçıışı dahi engelleyen bir bakışla. Öteki'nin dönüşümlü olarak şüpheli ve üstünlük taslayan bakışı daimi bir biçimde sizi üstesinden gelinemez halinizle karşı karşıya bırakır. Güçsüzlüğünüzle dalga geçer, tüm umutlarınızı boşa çıkarır ve dünyanın bir sınır kapısında ya da ötekinde sizi durdurur. Böylesi bir bakışın ne denli kategorik olabileceğini anlayabilmeniz için, parya devletlerden birinin pasaportunu taşımış olmanız gerekir. Endişelerinizi Öteki'nin kesinlikleriyle –sizin hakkınızdaki kesinlikleriyle– ölçmüş olmanız gerekir ki bunun yol açtığı felci anlayabilesiniz.

Yine de, belki Batılı bakışın üstesinden gelebilir ya da basitçe onu yok sayabilirsiniz. Fakat ona mukabele etmekten, kendinizi onun aksinde tartmaktan nasıl sakınabilirsiniz? Küresel bir egemen güçken, yargılanma hakkı ile insan haklarına dayanan yurttaşlık temelli ve devletin düzenli aralıklarla onu denetlemeye yönelik teşebbüslerini sorgulamaya ve bunlara karşı koymaya elverecek ölçüde açık olan bir Batı ile karşılaştırma yapacak kadar ileri gitmeniz gerekmez. Ne de umutsuzca, daimi olarak teknolojik devrimler gerçekleştiren bir medeniyetle, seçkinler diğer toplumların yeniliklerini tüketirken, çok sayıda insanın hâlâ sanayi öncesi devirde yaşadığı kendi dünyanız arasındaki ayrım üzerinde düşünmeniz gerekir. Daha mütevazı karşılaştırmalar şaşırtıcı bir biçimde kâfidir – örneğin, iktisadi büyümenin birçok “Kaplan” ve “Ejderha” yarattığı Asya ile. Ya da demokratik değişimin durdurulamaz bir ivme kazandığı Latin Amerika ile. Hatta tüm zorluklara rağmen, demokrasi deneyimlerinin travmatik iç savaşlarla birlikte var olduğu Sahra'nın güneyinde-

ki Afrika ile. Çok yakın bir zamana dek Arap dünyası ile ortak bir azgelişmişlik ve otoriteryen bir siyaset kaderini paylaşan bu bölgeler, sınai, demokratik Kuzey ile karşılaştırılacak düzeyin daha çok uzağındalar, fakat en azından yeise mani olan telafiler sunuyorlar. Bir kısmı demokrasiye yönelik sahi-ci adımlar atıyor, diğerleri ekonomik büyüme sağlıyor ya da Batı'nın imrendiği teknolojik başarılar kaydediyor, başka bir kısmı uluslararası ilişkilerde inisiyatif alıyor – bazı durumlarda tümünü aynı anda yapıyorlar. Arap dünyası, bunun aksine, tüm bu alanlarda tam bir başarısızlıktan mustarip.

Öteki'nin bakışıyla, ya da kendinizi Öteki ile karşılaştırarak yolunuzdan saptırıldığınızda, kendinizin farkında olmak pek bir fayda sağlamaz. Arapların kendilerine dair algılarının altı o kadar oyuldu ki en ufak şey bile onu bozmak için yeterli. Bazı durumlarda –ki bu belki de Arap talihsizliğinin en zalim niteliğidir– kişi doğal olarak kendisini kendi haricinde başka bir referans noktasından mahrum bir halde biçimsizleşmiş hisseder. Hiç kuşkusuz, talihsizliğin özündeki derin güçsüzlük hissini geçmiş ihtişama duyulan dindirilmemiş ıstırapla körükleniyor olduğu anlaşılıyor. Tarihsel bir paradigma devreye sokulmuş gibi: Arapların mevcut güçsüzlüğü, bu mantığa göre, çok daha fazla acı verici zira her daim bundan mustarip değillerdi; ya da daha kusursuz bir şekilde söyleyecek olursak, Arap talihsizliği, Arapların bir zamanlar sahip oldukları küresel statü ve gücü yeniden kazanmaya kabil olmamalarından kaynaklanıyor. Fakat maalesef bu Arapların artık ne hissettiklerini isabetli bir şekilde tanımlamıyor. Modern milliyetçilik ve kurtuluş hareketlerinde böylesi bir rol oynayan geçmiş zaferlerin matemi-ni tutmak, eyleme geçme güdüsü olma vasfını yitirdi. Artık kalan, herhangi bir dirilme şansını düşünülemez kılan daimi bir güçsüzlük halidir.

Arap halkına bir güçsüzlük hissi musallat olmuştur; kalıcı bir şekilde iltihaplı bu güçsüzlük talihsizliklerinin alametidir. Olmanız gerektiğini düşündüğünüz kişi olamama güçsüzlüğü. Var olma hakkınızı reddeden, sizi hakir gören ve bir kez daha üzerinizdeki tahakkümünü yeni baştan kuran Öteki'nin karşısında, varlığınızı, sadece kuramsal olarak bile ileri sürememe güçsüzlüğü. Oyun arka bahçenizde oynanıyor olduğunda bile küresel satranç tahtasında sıradan bir piyondan daha fazlası olmadığınız hissini bastıramama güçsüzlüğü. Arap toprağının bir kez daha yabancı işgaline maruz kaldığı ve bağımsızlık döneminin bir paranteze indirildiği Irak Savaşı'ndan beri bu hissi defetmenin müşkül olduğu söylenmeli.

Burada savaşa taraf ya da karşıt olmanız önemli değildir. Milliyetçi nedenlerle Amerikan savaşına karşı olanlar için –bunlar, Birleşik Devletler'in diktasını herkesin önünde reddetmek için Avrupa ve Amerika'da sokaklara dökülen milyonlarca insanla karıştırılmamalı– güçsüzlük aşikârdır. Bu durum, yabancı bir gücün –bu insanlık tarihindeki en büyük güç olsa da– askerlerini sınırlarından binlerce kilometre ötede, sizin evinizde bir polis gücü olarak müdahale etmek üzere konuşlandırmasını ve birkaç hafta zarfında, en azından kendi yurttaşları ve komşularınca çok fazla korkulan bir devleti mahvetmesini engellemek için kendilerinin ya da herhangi başka birilerinin yapabileceği hiçbir şey olmadığına dair basit ama yine de acı bir itirafla özetlenebilir. Arap aczinin daha öte bir kanıtı, eğer herhangi bir muhalefet Amerikan işgalini erteleyebilecek olsaydı, bunun “Arap kitleleri”nden değil, Arapların içinde çok küçük bir role sahip olduğu küreselleşmeye karşıt ya da farklı küreselleşme taraftarı hareket tarafından bir araya getirilen uluslararası sivil toplumdaki geleceğine dair daha da ölümcül olan kabulde yatmaktadır. Ve Amerikan işgalinin karşılaşıyor olduğu güçlükler belirli bir tür milliyetçi şevki yeniden alevlendir-

miş olsa da, bu gelişmelerle tatmin olanlar, siyaseti etkilemek için dahili ya da bölgesel bir desteğe güvenemeyeceklerini, ancak rakiplerinin demokratik ehliyetine güvenebileceklerini biliyorlar. Milliyetçiler, bu yüzden, işgalin neticesinin, nihai olarak Arapların kendi güçsüzlüklerini aşmasına dayanamayacağını kabul ediyorlar.

Savaşa taraf olanlara gelince, onlar için güçsüzlük temel bir veridir. İster suç ortaklığına yönelik olsun, ister fırsatçılığa ya da fırsat kollamaya, Amerikan müdahalesine karşı tavırları, Arap toplumlarının fena halde ihtiyaç duydukları değişimin bölgenin halkından gelmeyeceğine dair duydukları inançtan kaynaklandı: Bu değişim sadece dış destekle gelebilirdi. Ancak bir kez sağlandığında, bu destek mutlaka güçlendirici olmayacaktır. Ancak, Doğulu “uzmanlar” ya da yerel muhbirler olarak olayları etkilediklerini düşünecek denli kandırılmış olanlar, tüm kararları, iyi de olsalar, kötü de olsalar, galibin ve sadece tek başına galibin aldığı gerçeğini kabul etmekte hataya düşebilirler. Ve pratikte Amerika’nın Irak’taki emperyal sömürge valisinin sonradan alacağı rastgele kararlar, sadece Arap hüsrânını yoğunlaştırabilir ve acz duygularını güçlendirebilir.

Amerikan’ın zoraki demokratik eylemlerinin, yabancı tahakkümüne karşı mücadeleyi demokrasi için savaşa tercih edenlerin saflarını kabarttığına da şüphe yok; özellikle, Irak’taki Amerikan tahakkümünün “sömürgeci” eleştirisinin, Amerikalıların her halükârda halihazırda “bize karşı” iş gördüğüne dair genel hisle desteklenmesinden bu yana. Bunu hissetmek için İslâmci ideolojiyi benimsememiz gerekmez: Birleşik Devletler’in İsrail aşırılığına yönelik sarsılmaz desteği yeter sebeptir.